

Ekonomik ve Sosyal Düşünce Araştırma Geliştirme Vakfı

**ÇİN'İN ULUSLARARASI FİNANS SİSTEMİNE CEVABI: ASYA
ALTYAPI YATIRIM BANKASI**

Çağlayan YILDIZ

ÇİN'İN ULUSLARARASI FİNANS SİSTEMİNE CEVABI: ASYA ALTYAPI YATIRIM BANKASI

Giriş

2014 yılı küresel açıdan Dünya Bankası, Asya açısından ise Asya Kalkınma Bankası (ADB) hegemonyasına dayalı altyapı ve yatırım finansmanı sistemine meydan okumalar yılı olarak geride kaldı. Önce 15 Temmuz 2014 tarihinde BRICS¹ üyeleri Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank) adında bir banka kurulduğunu duyurdu.² Ardından Çin'in liderliğindeki yirmi bir Asya ülkesi 24 Ekim 2014 tarihinde Pekin'de Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB) adında yeni bir kalkınma bankası kurmayı öngören Mutabakat Zaptı'na imza attı. ABD ve Japonya'nın bankaya yönelik eleştirilerine ve ABD'nin üye olunmaması çağrısına rağmen Çin tarafından, kurucu üye olunabilmesi için verilen son tarih olan 31 Mart 2015 itibarıyla bankaya Batılı ülkelerin de aralarında olduğu çok sayıda ülke üyelik başvurusunda bulundu. 2015 yılı sonunda faaliyete geçmesi planlanan ve Asya Kalkınma Bankası'na rakip olacağı yorumları yapılan bankanın bu iddialara ne derece sahip olduğu ve başarılı olacağı merak konusu.

BRICS'in "Yeni Kalkınma Bankası" ile Açılan Yol

Mevcut küresel sistemden çeşitli açılardan rahatsızlık duyan ve BRICS olarak adlandırılan yükselen piyasa güçleri 15 Temmuz 2014 tarihinde yeni bir kalkınma bankası kurduklarını duyurdular. Bankanın isminin başında yer alan "Yeni" ifadesi ise BRICS'in doğrudan yeni ve alternatif bir düzen çağrısı olarak algılandı. Banka Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) merkezli küresel finans sistemine yönelik revizyonist bir karşılık verme girişimi olarak ortaya atıldı.

BRICS'in Brezilya'nın Fortaleza şehrinde altıncısı düzenlenen yıllık toplantısında duyurulan Bankanın 100 milyar dolar kayıtlı sermaye ve 50 milyar dolar ödenmiş sermayeye sahip olmasının kararlaştırıldığı duyuruldu. Merkezi Çin'in Şangay şehri olacak ve üyelerinin her birinin en az 10 milyar dolar sağlayacağı Bankanın sermayesinin en büyük kısmı Çin tarafından sağlanacak. İlk başkanı Hindistan'dan

¹ BRICS: Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Afrika'yı kapsayan yükselen piyasa güçleri oluşumu. 2006 yılında BRIC olarak kurulmuş, 2011 yılında Güney Afrika'nın katılımıyla BRICS adını almıştır.

² <http://brics6.itamaraty.gov.br/media2/press-releases/219-agreement-on-the-new-development-bank-fortaleza-july-15>

olacak Bankanın kurucu üyeleri BRICS ülkeleri ile sınırlı olacak. Ancak, bankaya üyelik tüm Birleşmiş Milletler (BM) üyelerine açık olacak.³

BRICS'in duyurduğu ve Çin'in önemli derecede etkin olacağı Yeni Kalkınma Bankası'nın ardından bu defa Çin uzun süredir çalışmalarını yürüttüğü Asya'da altyapı yatırımlarını finanse edecek bir bankanın kurulacağını yirmi bir Asya ülkesi ile birlikte ilan etti.

Çin AIIB'ye Neden İhtiyaç Duydu?

Asya, II. Dünya Savaşı sonrası Japonya, ardından Asya Kaplanları⁴ ile küresel ekonomide dikkat çekmiştir. Son dönemlerde ise Çin'in gerçekleştirdiği yüksek büyüme oranları ve üretim Asya'yı geçmiştekilerle kıyaslanmayacak oranda küresel finansın gündemine sokmuştur. Her geçen gün daha fazla enerjiye ihtiyaç duyan Çin sanayisi için gerekli enerjinin ithalatı da enerji yollarının Çin yönünde değişmeye başlamasına neden olmaktadır. Yine hammadde tedariki ve üretilen malların ihracatı ulaştırma-lojistik açısından da yolları Çin doğrultusunda değiştirmektedir.

Hâlihazırda Asya'nın en büyük ekonomisi olan Çin, uluslararası ekonomik kuruluşlarda yeterince temsil edilmediğini düşünmektedir. Örneğin, Dünya Bankası'nda Çin'in oy gücü %4,85 iken ABD'ninki %16,21 ve Japonya'nınki %7,51'dir.⁵ IMF'ye baktığımızda Çin'in %3,81 oy gücüne karşılık ABD'nin %16,21 ve Japonya'nın %6,23 oy gücüne sahip olduğu görülmektedir. IMF'de 2010 yılında mutabık kalınan reform ile Çin'in oy gücü %6'ya çıkarılmış ancak, reform henüz yürürlüğe girememiştir.⁶ ABD ve Japonya öncülüğünde 1966 yılında kurulan Asya Kalkınma Bankası'nda da Çin'in oy gücünün %5,47 olmasına karşın, ABD'nin %12,74, Japonya'nın ise %12,85'tir.⁷ Asya için kurulan bir kalkınma bankasında Çin, ABD ve Japonya'nın yarısı oranında dahi oy gücüne sahip değildir. Üstelik bankanın başkanları şu ana kadar istisnasız Japon kökenli kişiler olmuştur. Çin'in finansal kuruluşlardaki mevcut paylaşım oranlarının adaletsizliği ve karar alma ile yönetim mekanizmalarında ABD-Japonya hegemonyası nedeniyle kısa

³ Panda, Ankit; BRIC Announce New Development Bank. <http://thediplomat.com/2014/07/brics-announce-new-development-bank/>

⁴ Asya Kaplanları: sanayileşme ve yüksek büyüme oranları ile dikkat çekmiş Tayvan, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore'den oluşan grup. Malezya'nın da bazı çalışmalarda bu grupta birlikte anılmıştır. 1997 finansal krizi bu ülkeleri sarsması nedeniyle eskisi kadar göz kamaştırıcı bir ekonomik görünüm sergilememektedirler.

⁵ <http://siteresources.worldbank.org/BODINT/Resources/278027-1215524804501/IBRDCountryVotingTable.pdf>

⁶ <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx>

⁷ <http://www.adb.org/sites/default/files/page/30786/oi-appendix1.pdf>

ve orta vadede adı geçen bankaların yapılarında ciddi bir dönüşüm gerçekleşme ihtimalinin zayıf olmasından dolayı kendi liderliğinde bir banka girişimini başlattığı düşünülmektedir.

Siyasi boyutun dışında böyle bir bankaya gerek olup olmadığı konusunda ise Asya'nın yatırım ihtiyacının değerlendirilmesi gerekmektedir. Asya Kalkınma Bankası'na göre, Asya'da yıllık ortalama 800 milyar dolarlık yatırım ihtiyacı bulunmaktadır. Mevcut şartlarda bu ihtiyacın finanse edilmesi mümkün görülmemektedir. 100 milyar dolar kayıtlı sermaye ile kurulması öngörülen AIIB'nin tek başına bu sorunu çözemeyecek olsa dahi altyapı yatırımlarının bir kısmını fonlayabilecek olması Asya'nın finansman açığını bir miktar azaltacaktır. Çin tarafından bankanın kurulması için gösterilen resmi sebep Asya'nın bu finansman açığıdır.⁸

Öte yandan, Çin özellikle Afrika'da kalkınma yardımları bakımından deneyim kazanmıştır. Afrika'dan aldığı hammadde veya enerji kaynaklarına karşılık bu ülkelerde kalkınma projelerini hayata geçirmektedir. Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirebilmesinde Çin'in enerji ve hammadde ihtiyacına mukabil bu ülkelerin yatırım ihtiyacı kaynaklı karşılıklı bağımlılığı ve Çin'in ülkelerin rejimlerine müdahil olmaması ve siyasi taleplerde bulunmaması da itici güç olarak kendini göstermektedir. Ancak, yinede tek taraflı kalkınma yardımı ile çok taraflı bir örgüt vasıtasıyla yapılan yardım farklı olacağından AIIB Çin için yeni bir deneyim olacaktır.

ABD ve Japonya'nın Muhalefeti

AIIB'nin ilanından hemen sonra ABD bankaya muhalif olduğunu açıklayarak üye olunmaması çağrısı yaptı. ABD'nin resmi itirazı, bankanın uluslararası finans kurallarına uymayacağı ve iyi yönetim sergilemeyeceği gibi sebeplere dayanmaktadır. ABD, Çin'in AIIB'yi kendi ekonomik ve politik çıkarları için kullanacağını düşünmektedir. ABD'nin bu korkusu yadsınamaz olsa da bunun olağan bir durum olduğu da göz önünde bulundurulmalı. Oy hakkı ve yönetim kademesinde etkin olan ülkeler uluslararası örgütlerin kararlarını yönlendirmektedir. Nitekim ABD'nin, mevcut çok taraflı uluslararası kurumları kendi politik ve ekonomik çıkarlarına göre kullanmadığı iddia edilemez.⁹

⁸ Pollmann, Mina; Will Japan Cooperate With China's Infrastructure Bank? <http://thediplomat.com/2015/03/will-japan-cooperate-with-chinas-infrastructure-bank/>

⁹ Rogoff, Kenneth; Will China's Infrastructure Bank Work? <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-aiib-recommendations-by-kenneth-rogoff-2015-04>

Japonya da ABD'nin eleştirilerine katılmakta olup, bankaya üyelik başvurusunda bulunmamıştır. Öte yandan, bankanın yapısının 2015 yılı ortasında netlik kazanmasının ardından Japonya'nın bankaya üyelik başvurusunda bulunması beklenebilir.

Stiglitz, ABD'nin AIIB'ye muhalefetini, kendi sektörü dışında her yerde rekabetin artmasını isteyen firmaların tavrına benzetmekte ve ABD'nin Asya'daki ekonomik öncelikleri ile çeliştiği için bankanın kuruluşuna karşı olduğunu öne sürmektedir. Stiglitz, çok kutuplu bir dünya oluşumuna rağmen ABD'nin G1¹⁰ olarak kalma çabasında olduğunu belirtmektedir. ¹¹ Subacchi'de artık "Soğuk Savaş" veya "Pax Americana" düzeninde yaşamadığımızı, sistemin çok kutuplu bir şekle doğru ilerlediğini, ABD'nin bu gerçekliği kabullenerek muhalefet etmek yerine çok kutuplu dünyaya liderlik etmesi gerektiğini dile getirmektedir.¹² ABD başkan adaylarının açıklanmaya başladığı içinde bulunduğumuz günlerde, adayların AIIB'ye yönelik yaklaşımlarının ne olacağı da önem taşımaktadır. Zira belki de yeni ABD Başkanı ve Yönetimi Bankaya yönelik farklı bir tavır geliştirebilecektir.

ABD ve Japonya'nın muhalefetinde, bankanın ilk aşamada Asya Kalkınma Bankası'na rakip olacak olması önemli derecede etkilidir. Zira Asya Kalkınma Bankası, ABD ve Japonya öncülüğünde kurulmuş ve hala bu iki ülkenin önemli derecede belirleyici olduğu bir biçimde faaliyetlerini sürdürmektedir. AIIB'nin kuruluşunun gündeme gelmesiyle, Japonya açısından Asya'da ekonomik üstünlüğü kaptırdığı Çin'e kurumsal üstünlüğü de kaptırma tehlikesi ortaya çıkmıştır.

ABD tarafından, AIIB'nin sistem dışı veya sistem karşıtı olmak yerine tamamlayıcı bir rol üstlenmesi gerektiği görüşleri de seslendirilmektedir. IMF ve Asya Kalkınma Bankası AIIB ile işbirliği yapma yönünde niyetlerini açıklamışlardır.

Gelinen aşamada ABD ve Japonya'nın bankaya muhalefeti ve üye olunmaması yönündeki çağrılar ABD müttefikleri nezdinde dahi başarılı olamamıştır.

İngiltere'nin Hızlandırıcı Etkisi ve Batılı Ülkelerin AIIB'ye Üye Olması

¹⁰ G-1: Group1. G-7 ve G-20 oluşumlarına atıfla ABD'nin güç paylaşımı istemediğini vurgulamak amacıyla G-1 ifadesi kullanılmaktadır.

¹¹ Stiglitz, Joseph E.; Asia's Multilateralism <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-aiib-us-opposition-by-joseph-e--stiglitz-2015-04>

¹² Subacchi, Paola; American Leadership in a Multipolar World <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-united-states-global-governance-by-paola-subacchi-2015-04>

AIIB'nin kurulmasına ilişkin mutabakat muhtırasının yirmi bir ülke tarafından imzalanmasının ardından Çin Maliye Bakanlığı bankaya kurucu ye olunabilmesi için son tarih olarak 31 Mart 2015'i belirlemiş ve bu tarihten sonra başvuru yapacakların sadece ye statüsü kazanacağını açıklamıştı. Kurucu yelik, üyelikten farklı olarak bankanın politikalarının belirlenmesinde söz hakkı sağlayacak olması nedeniyle önem taşımaktadır.

ABD'nin bankaya ye olunmaması çağrıları nedeniyle Batılı lkeler uzun süre üyelik için beklemede kaldı. Ocak 2015 sonu itibarıyla bankaya üyelik başvurusunda bulunmuş tek Batılı lke Yeni Zelanda'ydı. Ancak 12 Mart 2015 tarihinde İngiltere'nin üyelik başvurusu yapması diğer ülkeler açısından harekete geçirici bir etki doğurdu. 13 Mart'ta İsviçre, 16 Mart'ta Fransa, Almanya ve İtalya yelik başvurusunda bulundu. Ardından diğer ülkeler başvurularını gerçekleştirdi. Banka yönetiminde 15-20 koltuğun bölge dışı üyelere ayrılacağı düşünüldüğünde ye olan Avrupa lkeleri arasında bu koltukların paylaşımı ve bankanın Avrupa Ofisi'nin hangi ülkede olacağının belirlenmesi açısından bir yarış başlayacağı tahmin edilmektedir.¹³ Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) merkezinin Almanya'nın Frankfurt Őhrinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda önemli bir finans merkezi olan Londra'nın AIIB'nin Avrupa ofisini Frankfurt'a kaptırmak istememesi de İngiltere'nin erken davranmasında etkili olmuş gibi görünüyor.

Ekonominin ekseni Asya'ya kayarken küresel ölçekli şirketler de yatırımlarını ve iř odaklarını Asya'ya evirmekteler. Asya'da hayata geçirilecek altyapı yatırımlarında yer almak büyük şirketler için önem arz etmektedir. İngiltere'de Dışışleri Bakanlığı muhalefetine rağmen Maliye Bakanlığı tavsiyesiyle üyelik kararı alınmasında bu gerçekliğin de payı göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁴ Başta İngiltere olmak üzere Avrupa lkeleri finans sisteminin değişim ve dönüşümünden uzak kalmayı istememekte ve Asya'da gerçekleşecek projelerden ülkesi ve şirketleri açısından azami fayda sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu sebeple kurucu ye olarak karar alma mekanizmalarında etkili olmaya çalışma seçeneği sonradan ye olmaya tercih edilmiş gözükmektedir. Ekonomik boyutunun yanı sıra başta Çin olmak üzere BRICS'in okkutuplu bir küresel sistem arayışı da Avrupa lkelerinin dikkatini çekmekte olup, ABD ile devam eden müttetik ilişkilerine rağmen Çin'i yabancılaştırmama çabasının da etkili olduğu

¹³ Anderlini, Jamil; UK move to join China-led bank a surprise even to Beijing
<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d33fed8a-d3a1-11e4-a9d3-00144feab7de.html#axzz3XYLRhumH>

¹⁴ İngiltere'de Dışışleri Bakanlığı yeliğe karşı olmasına rağmen Maliye Bakanı George Osborne'nun tavsiyesiyle üyelik kararı Başbakan David Cameron tarafından alındı.

değerlendirilmektedir. Ekonomik anlamda belirli bir büyüklüğün üzerinde olan İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinin art arda üye olmaları ve ilk üyenin İngiltere olması bu ülkeler açısından şiddetli ABD baskısı ile karşılaşmanın önünü almış gibi gözükmemektedir.

İngiltere'nin AIIB'ye üyelik kararı abartılı yorumlara da neden olmuştur. Örneğin, Mahbubani 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesine destek veren tek önemli müttefikin İngiltere olduğundan bahisle, İngiltere'nin üyelik kararının Amerikan yüzyılının sonu anlamına geldiğini öne sürmüştür.¹⁵ İngiltere'nin bu tavrı önemli olsa da Amerikan yüzyılının sonu demek için yeterli bir veri gibi görünmemektedir. ABD'nin üye dahi olmadığı Bankanın sermayesinin dolar cinsinden ifade edilmesi bu tarz ifadeler kullanmak için henüz erken olduğunun göstergesidir. Bankaya yönelik en önemli eleştiriler bu konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlaveten, bankanın ne derece işlevsel olacağına dair henüz bir öngörü bulunmaması bir yana, Amerikan yüzyılının sonunu ilan edebilmek için siyasi, ekonomik ve sosyal birçok verinin dikkate alınması gerektiği bir gerçektir.

AIIB'nin Üye Profili

24 Ekim 2014 tarihinde Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın kurulmasını öngören Mutabakat Muhtırasına; Bangladeş, Brunei, Çin, Filipinler, Hindistan, Kamboçya, Katar, Kazakistan, Kuveyt, Laos, Malezya, Moğolistan, Myanmar, Nepal, Özbekistan, Pakistan, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Umman ve Vietnam'dan oluşan yirmi bir Asya ülkesi imza atmıştır.

Çin Maliye Bakanlığı'nın verdiği son tarihten önce yukarıda bahsedilen önemli Avrupa ülkelerinin ve 24 Ekim 2014 tarihli Mutabakat'a imza atanların yanı sıra, Çin'in BRICS'teki Hindistan dışındaki ortakları Rusya, Brezilya, Güney Afrika Cumhuriyeti, ABD'nin bölgedeki müttefikleri Güney Kore ve Avustralya ile Türkiye, Azerbaycan İsrail gibi birçok ülke üyelik başvurusunda bulundu.

15 Nisan 2015 tarihinde Çin Maliye Bakanlığı tarafından kurucu üyeliğe kabul edilen ülkeler açıklandı. Buna göre, kurucu üyeliğe başvuran 59 ülkeden Tayvan ve Kuzey Kore'nin başvurusu reddedilirken diğer 57 ülke kabul edildi. ABD ve Japonya

¹⁵ Mahbubani, Kishore; Why Britain Joining China-Led Bank Is a Sign of American Decline
http://www.huffingtonpost.com/kishore-mahbubani/britain-china-bank-america-decline_b_6877942.html

üyelik başvurusunda bulunmazken Tayvan, Çin'in "tek Çin" politikası nedeniyle, Kuzey Kore ise banka için gerekli olan istatistikî verilerin açık olmaması nedeniyle üyeliğe kabul edilmedi. Son durumda bankanın kurucu üyeleri şu şekilde oldu: Çin, Türkiye, Fransa, Almanya, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya, Brunei, Danimarka, Endonezya, Filipinler, Finlandiya, Güney Afrika, Güney Kore, Gürcistan, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İran, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kamboçya, Katar, Kazakistan, Kuveyt, Kırgızistan, Laos, Lüksemburg, Malezya, Maldivler, Malta, Mısır, Moğolistan, Myanmar, Nepal, Norveç, Özbekistan, Pakistan, Polonya, Portekiz Rusya, Singapur, Sri Lanka, Suudi Arabistan, Tacikistan, Tayland, Umman, Ürdün, Vietnam ve Yeni Zelanda.¹⁶

Kurucu üyeliğe kabul edilen üyeler arasında Amerika kıtasından sadece Brezilya'nın yer aldığı göze çarpmaktadır. Asya Kalkınma Bankası'na Amerika kıtasından yalnızca ABD ve Kanada'nın üye olduğu göz önünde bulundurulduğunda kıtadan ciddi katılım olmaması beklenen bir durum. Zira Brezilya dışında Güney Amerika ülkelerinin Asya bağlamında herhangi bir beklentisi bulunmuyor. ABD'nin AIIB'ye muhalefeti ve bu muhalefetten etkilendiği düşünülen Kanada'nın da üyeliğe hâlihazırda başvurmamış olması nedeniyle Amerika kıtasından yalnızca Brezilya üye olmuştur. Brezilya'nın başvurusunda; ülkenin BRICS kapsamında Çin ile olan ilişkileri, Asya'daki yatırım projelerine olan ilgisi ve genel anlamda ise mevcut uluslararası sisteme yönelik revizyonist bakışı etkili olmuş gibi görünmekte.

Afrika kıtasına bakıldığında ise aynı zamanda bir Orta Doğu ülkesi olan Mısır'ın dışında üye olan tek ülke Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Bu ülkenin üye olmasında da Çin ile BRICS kapsamındaki ortaklık kendini göstermektedir. Çin'in Afrika'da önemli ekonomik ilişkilere sahip olduğu birçok ülke bulunmasına rağmen bu ülkeler Asya'da yer almamalarından dolayı yatırım finansman alanının dışında kalmaktadır. Ayrıca, bu yatırım projelerinin gerçekleştirilmesinde rol alacak ekonomik gelişmişliğe sahip olmadıklarından üye olmamışlardır.

Asya'da ise Japonya'nın ve adaylığı kabul edilmeyen Tayvan ile Kuzey Kore'nin dışında Türkmenistan, Afganistan, Irak, Suriye ve Yemen, Butan ve Doğu Timor'un üyelik başvurusu yapmadığı göze çarpmaktadır. Türkmenistan 1995 yılında BM Genel

¹⁶ <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/494035--asya-altyapi-yatirim-bankasinin-kurucu-uye-sayisi-57-oldu>

Kurulunda “Daimi Tarafsız Ülke” statüsü almış olduğundan Çin ile gündem güne artan ekonomik ilişkilerine rağmen en azından ilk aşamada üyelikten uzak durmuştur.

AIIB Nasıl Bir Banka Olacak?

100 milyar dolar kayıtlı sermayeye sahip olması öngörülen Asya Altyapı Yatırım Bankası sermayesinin 50 milyar doları Çin tarafından karşılanacak. Bankada Çin'den sonra en fazla pay sahibi ülkenin Hindistan olması beklenirken, Banka merkezi Çin'in başkenti Pekin olacaktır.

Bankanın kurucu başkanı olarak Çinli bürokrat Jin Liqun atanmıştır. Liqun daha önce Çin Maliye Bakan Yardımcılığı ve Asya Kalkınma Bankası Başkan Yardımcılığı görevlerini yerine getiren, alanında tecrübe sahibi bir kişidir. Liqun Singapur'da bir forumda bankanın yirmi birinci yüzyıl yönetim yapısına uygun, finansal şeffaflık, yüksek standartlar ve yönetim özelliklerine sahip bir banka olacağını ifade etmiştir.¹⁷ Liqun Asya-dışı ülkelerin bankadaki payının %25 ile sınırlı tutulacağını da açıklamıştır.

AIIB, adına uygun bir biçimde öncelikle altyapı projelerinin finansmanını sağlayacaktır. Ulaştırma alanında otoyollar, tren yolları, havaalanları; enerji alanında santraller ve boru hatları; iletişim alanında telekomünikasyon projeleri bankanın önem vereceği projeler olacaktır. Dünya Bankası ile karşılaştırıldığında bankanın ilgi alanı en azından ilk aşamada sınırlı kalacak gibi görünmektedir. Çünkü Dünya Bankası proje finansmanını altyapı projeleri ile sınırlı tutmamaktadır. Örneğin, cinsiyet eşitsizliği ile mücadeleyi öngören projelere de kaynak sağlanabilmektedir. AIIB ise altyapı projelerini hedef olarak belirlemiştir.

Banka için en fazla üzerinde durulması gereken konulardan biri kaynakların verimli kullanılmasının sağlanmasıdır. Asya'daki kötü yönetim ve yaygın yolsuzluk sorunları nedeniyle finanse edilecek projelerin iyi takip edilmesi gerekmektedir. Bu durum da bankanın yönetim ve çalışan kalitesinin yüksek olmasını gerektirmektedir.

Bankanın hedeflerine yönelik birtakım eleştiriler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Rogoff, çoktarafli kalkınma örgütlerinin en iyi yaptığı şeyin bilgi sağlamak olduğunu, proje fonlama konusunda ise başarısız olduklarını, Çin için dahi Dünya Bankası parasının bir önemi olmadığını, Dünya Bankası'ndan sağlanan bilginin önem arz ettiğini

¹⁷ http://africa.chinadaily.com.cn/weekly/2015-04/17/content_20454358.htm

öne sürerek AIIB'nin de proje fonlamadan çok bilgi sağlama amacına yönelmesi halinde esas katma değerin ortaya konacağını iddia etmektedir.¹⁸

AIIB'nin 2015 yılı sonlarında faal hale gelmesi öngörülmektedir. 2015 yılı ilk yarısı sonuna kadar Çin'in kuruluş anlaşmasının eklerini tamamlaması beklenmektedir. Bu noktada, üyeler için üyelerin hakları, Bankanın yönetim ve oy hakkı yapısının nasıl olacağı önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Üyeliği ve Olası Getirileri

Türkiye'nin Bankaya kurucu üye olarak başvurmasında İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerin üyelik başvurusu yapması etkili oldu. AIIB Türkiye'yi Asya ülkesi olarak kurucu üyeliğe kabul etti. Türkiye AIIB'de Asya Kalkınma Bankası'ndan farklı olarak Batılı ülkeler ile aynı statüde bulunmayacak. Asya Kalkınma Bankası'nda bölge-dışı üye statüsüne ve %0,572 oy gücüne sahip¹⁹ olan Türkiye, AIIB'de bölge ülkesi olarak kabul edildi. Avrupa ülkeleri ise bölge-dışı kurucu üyeler olarak kabul edildi.

Asya ülkesi olarak yer almak, kuruluş aşamasında Türkiye'ye önemli maddi yükümlülükler getirecek. Bankanın, ekonomik büyüklükleri oranında paylaşılması öngörülen %75'lik oy gücü Asya ülkelerinde bulunacak (Bankanın temelini atan Çin, ekonomik büyüklüğüne oranla daha büyük bir oy gücüne sahip olacak). Dolayısıyla, mevcut ekonomik büyüklüğü göz önüne alındığında beşinci veya altıncı büyük hissedar olacak olan Türkiye Bankaya önemli oranda bir ödeme yapmak durumunda kalacak.

Öte yandan, Bankanın önemli bir hissedarı olmak Türkiye'ye itibar sağlayacağı gibi karar alma mekanizmalarında önemli söz hakkı da sağlayacak. Türkiye'deki altyapı projelerinde AIIB finansmanı sağlanabilecek. Rusya ve Orta Asya'da önemli projeler gerçekleştiren Türk firmalarının bu ülkelerdeki yatırımlarında finansman bulmaları ve şu ana kadar yeterince aktif olmadıkları Asya'nın diğer bölgelerinde (örneğin Güney Asya) faaliyet göstermeleri açısından Banka faydalı olabilecektir.

¹⁸ Rogoff, Kenneth; Will China's Infrastructure Bank Work? <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-aiib-recommendations-by-kenneth-rogoff-2015-04>

¹⁹ <http://www.adb.org/sites/default/files/page/30786/oi-appendix1.pdf>

Sonuç ve Değerlendirme

Mevcut uluslararası siyasi ve ekonomik düzenden memnun olmayan ülkelerin sistemi değiştirmeye yönelik çabaları günden güne belirginlik kazanmaya başlamaktadır. Bir taraftan II. Dünya Savaşı'nın galipleri tarafından oluşturulan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması çağruları yapılırken, diğer taraftan ekonomik sisteminde günümüz gerçekliklerine uygun ve adil bir biçimde düzenlenmesi talep edilmektedir. BRICS olarak bilinen ülkelerin öncülüğünde (ve BRICS ile sınırlı olmamak kaydıyla) sistemde daha fazla söz hakkı talep eden girişimler çoğalmaktadır. Hâlihazırdaki sistemin kurgulayıcısı olan ABD'nin bu taleplere direnmesi ise ülkeleri alternatif yollara yönlendirmektedir.

2014 yılı küresel finans sisteminde yeni girişimlerle anılacak bir yıl olmuştur. Temmuz ayında sermayesinin büyük bir kısmı Çin tarafından verilmek üzere BRICS tarafından Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank) adıyla bir bankanın kurulacağı duyurulmuştur. Ekim ayında ise Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) adıyla Asya'da faaliyet gösterecek bir çoktarafli bankanın daha kurulacağı duyurulmuştur.

BRICS tarafından ortaya atılan Bankanın, adında geçen "Yeni" ifadesi ile bir yeni düzen çağrısı yapmakta olduğu ve Dünya Bankası'na rakip olarak kurulmasının yanında AIIB de, adından yola çıkıldığında, zihinlerde ABD ve Japonya tarafından kurulan Asya Kalkınma Bankası'nı hedef alarak kurulduğu düşüncesini oluşturmaktadır. Çin'in öncülüğündeki değişim talep eden grup hem küresel anlamda hem de Asya bağlamında planlı olarak kendi seçeneklerini ortaya atmış görünmektedirler.

ABD bu ülkelere gelen değişim taleplerine genel anlamda muhalefet ettiği gibi AIIB özelinde de aynı tavrı sergilemiş ve bankaya üye olunmaması çağrısı yapmıştır. Ancak, ABD'nin bu politikası çok başarılı olamamış ve AIIB'nin İngiltere, Fransa, Almanya, Güney Kore, Avustralya gibi ülkeler dâhil 57 kurucu üyeye sahip olduğu açıklanmıştır. ABD'ye muhalefetinin yersiz olduğu, çok kutuplu bir sistemi artık kabullenmesi gerektiği yönünde eleştiriler artmıştır.

BRICS Bankası ve AIIB'nin kuruluşu önem taşısa da bu bankaların yapı ve işleyişlerinin nasıl olacağı henüz netleşmemiştir. Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası'nın kurumsallaşmış yapıları dikkate alındığında yeni bankaların kısa vadede bunlara rakip olamayacağı, başarılı yönetim ve faaliyet sergilemeleri halinde ancak orta vadede rakip konuma gelebilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Öte yandan, 2015 yılında her iki bankanın da önemli derece uluslararası gündemi meşgul edeceği gerçeğinden hareketle, kalkınma bankaları ve sistemin dönüşümünün ayrıntılı çalışmalar yapılmasını hak ettiğini belirtmek gerekir. İlaveten, kurucu üye olduğu AIIB'deki ve genel anlamda uluslararası finansal kuruluşlarda Türkiye'nin konumunun ayrıca incelenmesi gerekmektedir.